

CSONTOS MÁRTA

TÉVEDÉSEK VÉGJÁTÉKA AZ UNIVERZUM KALANDPARKJÁBAN

A kárpátaljai Beregszász városában született történész és újságíró, Lengyel János 12. kötete, az *Egy nap Velencében*, az Ünnepi Könyvhéten került először az olvasók kezébe. Az előző évek novellaterméséből készült válogatás előszavában Bánki Éva úgy fogalmaz, hogy „reménytelenül sötét világba” vezetnek Lengyel János írásai. Olvasás közben – a szerző traumatapasztalatokkal nehezített életútjának ismeretében –, a történetépítéshez használt élményvilág megismerésével világossá válik, hogy Lengyel János, aki maga is külhoni magyarként indult otthont keresni a boldogulás reményében, létezése körülményeinek csapdájába esve elsősorban a kiszolgáltatottak, a megélhetésért és elfogadásért küzdők sorsát mutatja be.

A kényszerszámkivetettek, a folytonos nehézségekkel szembesülők sorsát tárja elénk; így találkozunk kisemberekkel, kárpátaljai írókkal, az önmegvalósítással, és az életben maradás megteremtésével küzdő, perifériára szorult szereplőkkel, akik érzékenyebben reagálnak a sötét dolgokra, mint azok, akik belül vannak a körön.

Tamási Áron tudta, hogy otthon kell éreznünk magunkat abban a világban, amelyben élünk, de mennyivel nehezebb ez mindazok számára, akik a kisebbségi sors útvesztőiben tapogatózva önnön identitásuk megőrzésén fáradoznak, hiszen életkörülményeik miatt nem könnyű magyarul beszélő ukrán vagy román állampolgárnak lenni.

Talán ez az állapot az oka annak, hogy a kötetbe rendezett írások a négy égtáj neve alatt vannak csoportosítva, hiszen a világ minden táján élnek emberek hasonló körülmények között, természetesen magyarok is. A szétszórt magyarság kálváriáját láttatja meg a szerző a *Rokonok* című írásában, ahol a meghívott rokonok felsorakoztatásával végig vonul a magyarok történetén. Ott van a csavaros elméjű székely góbé, a látogató Madjar Kazahsztánból, a Szittyta, a Hun és az Avar, „mert sok jó ember kisebbségben van, ha magyar”.

A történetépítés hívószavai végigvonulnak Lengyel János valamennyi novellájában: trauma, kiszolgáltatottság, mellőzöttség, az állandó úton-lét és a folyamatos keresés kálváriája, sok esetben a megérkezés lehetetlensége. A

szervő saját valóságtapasztalása úgy olvad be a novellákba, hogy érezzük, magából merít a legtöbbet, s teszi ezt olyan módon, hogy az olvasó is a történet részesének érezze magát. Elmékedéseinek esszenciáját így tömöríti a kötetzáró írásban: „...a szöveg önálló életre kel, és számúzi a történetet, hogy később történelemmé váljon... Hazugságokkal teletűzdelt igaz történetek, vagy valóságon alapuló hazugságok?”

A *Szeretet mestere* és a *Papírok vére* körüljárja az író számára legfontosabbat, mesterre van szüksége, akivel összetartozik, s a tőle származó útmutatás alapján a megszerzett tudás birtokában maga is mesterré tud válni. A Mester már teljesítette küldetését, bár nem sikerült mindenkit tanítani, de az emberiség történelmének pillanatait felidézve, az emlékforgácsokból mindig kiragogy a lényeg; a Mester ott van minden ember szívében, hogy közvetítse a túlélés lehetőségét, melynek megvalósulásához egyetlen fegyver áll rendelkezésre: a szeretet.

A *Papírok vére* mélyen átvilágítja az író gondolatainak, vívódásainak minden szegmensét, és sötét jövőt fest akkor, ha az író olvasatlan írásainak hatalmas terhét hiába próbálja feljuttatni a „literátum csúcsaira”.

A folytonos önkontroll elengedhetetlenül szükséges az író számára, de nem mellőzhető a külső visszajelzés sem. Lengyel János valóság- és emberismerete hihetetlenül közel hozza azokat a dolgokat és jelenségeket, melyek leginkább foglalkoztatnak bennünket. A szerző mikrorealista ábrázolásmódját át- meg átszövi egészen sajátos, sokszor az abszurd határát súroló humora, ami lehetővé teszi, hogy a negatív jelenségek ne ejtsenek bennünket túlságosan rabul, képesek legyünk felülről szemlélni a dolgokat a tisztánlátás megőrzése érdekében, nem egyszer görbe tükröt tartva elénk, hogy fejlődjön bennünk az önismeretre való készség.

A *Hóvihar szenteste* című novellában egy mikroközösség konfliktusai a feltárás során globális szintre emelkednek, megnyílik a társadalomkritikai olvasat lehetősége. A feszültségekkel felturbózott történet alaptraumája a háromnapos munkára hurcolt elsőszülött fiú eltűnése, a szülők gyermekük elvesztése felett érzett fájdalma, melyet tovább fokoz az elvesztett fiú visszatérése, aki a rettenetes hóvihar áldozataként teljesíti be sorsát. A holtnak hitt, sokszor elsiratott elsőszülött holttestét később megtalálják, csak azért, hogy végleg, visszavonhatatlanul beletörődjének elvesztésébe. A kegyes sors azonban közbelép, s kárpótlásul visszaadja a szülőknek a kómában fekvő másodszületett, aki testvére temetését követően visszatér az életbe.

Sajátos, abszurd humor jellemzi *A tehén története* és *A költő és az álköltő* című írásokat. Az önértékelés, a saját lehetőségek elfogadása, az ember önnön helyének megtalálása központi kérdés napjainkban, amikor az önkifejezés egyéni alkotásokban történő közszemlére helyezése során kiderül, országunk tele van el nem fogadott dilettánsokkal is a mellőzött tehetségek mellett. A művészeti alkotások, vagy annak hitt „tollforgatások” elárasztják a világhálót, így „az álköltő, aki költőnek hiszi magát, miközben azok őt nem, sokszor kerül perpatvarba a költőkkel, akik valóban azok, és nem csak hiszik” – summázza a szerző a tényt, s olvasás során Karinthy vagy Nagy Lajos sajátos humorának folytatóját látjuk a sorok között.

Lengyel János szuggesztív történetmondó, úgy tűnik, mesélő kedve és humora kifogyhatatlan, a dolgokhoz és jelenségekhez való viszonya ironikus-realisztikus, írásaiban mindig érezzük a személyes érintettséget. Friedrich Nietzsche azt állítja, a szerzőnek be kell fognia a száját, amikor a mű kinyitja, pedig valójában egyfajta szétválaszthatatlan szimbiózisiról van szó, ahogy Lengyel János Mitracsek-történeteiből ezt már nagyon jól tudjuk.

A válogatott novellák olvasásakor szinte minden esetben kiérezhető a történelmi attitűd, a történelmi változásoknak a szerző saját bőrén megtapasztalt keserű valósága. Ebből fakad az alkotói tudatosság, a kimondás és sejtetés dinamikája, a konkrét és delokalizált helyek keveredése, a konfrontációra helyezett hangsúly, vagy rezignált beletörődöttség.

A kimondás és sejtetés dinamikája jellemzi a kötet címadó novelláját, az *Egy nap Velencében* címűt. A nagy karneváli forgatagban felvillantja minden égtáj képviselőjét, hiányzik azonban az öneledt szórakozás, az összetartozás öröme, amely a karneválozókat valaha feltöltötte, amikor az ünnep végeztével megmosdottak az Adriában, mely a megújulást jelentette számukra. Manapság, ebben a nagy világmegmozdulásban a rejtőzködő ember álarcai mögött már nem igazán lehet az igazi arcot megtalálni, s a történelmi viharok sodrában sokszor az igazi helyet meglegelni is lehetetlen. Az írás záró gondolatai is komorságot sugallnak, az „éhenkórász kárpátaljai írónak öltözött” alak megjelenítése a szerző saját élethelyzetét is megidézi.

Örökös eleven gondolkodás jellemzi Lengyel János írásait akkor, amikor a jelenlegi apokaliptikus körülmények között az elfogadott és évezredek óta őrzött emberi értékek megkérdőjeleződnek, és új, értelmetlen, abszurd ideológiák akarnak tért nyerni, aminek következtében fokozódnak a kapcsolat-rontások, a pusztító-megrontó gyűlöletbeszédok, ahogy a szerző is rezignáltan megfogalmazza: „egyirányú utcában rohanunk a végzetünk

felé... Az agyhalál kínzó szagától bűzlik EU-rópia... A belső nyomor pusztítása pedig sokkal veszélyesebb, mint a külső.”

Egy recenzió terjedelme nem tesz lehetővé alaposabb elemzést, de az említett néhány írás alapján is lépten-nyomon találkozunk Lengyel János bölcselkedő, aforisztikus tömörségű megállapításaival, melyek legtöbbször a kisebbségi léthelyzetből fakadó ellentmondásokra fókuszálnak. A szerző remek analízáló képessége, gördülékeny stílusa novelláit szépirodalmi rangra emeli.

